

BYGGINNOVATIONEN: SLUTRAPPORT

2019-12-05

wsp

BYGGINNOVATIONEN

KUND

IQ Samhällsbyggnad

KONSULT

WSP

WSP Sverige AB

121 88 Stockholm-Globen

Besök: Arenavägen 7

Tel: +46 10 7225000

wsp.com

KONTAKTPERSONER

Tommy Jansson

Tommy.jansson@wsp.com

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	5
INLEDNING	7
OM BYGGINNOVATIONEN	7
WSP:S UPPDRAG	8
METOD OCH GENOMFÖRT ARBETE	9
RAPPORTENS DISPOSITION	10
BYGGINNOVATIONENS UTVECKLING OCH ROLL	11
BYGGINNOVATIONEN FYLLDE ETT GLAPP	11
Bygginnovationens syfte och mål	11
Bygginnovationens utveckling	11
BYGGINNOVATIONENS KONTEXT HAR FÖRÄNDRATS	12
Vinnovas erbjudande	13
Andra finansieringsmöjligheter	13
Vägen framåt	14
RESULTAT OCH EFFEKTER AV SATSNINGEN	15
Bygginnovationens funktion i innovationskedjan och dess mervärde	15
Vad har projekten resulterat i?	18
Bygginnovationens viktigaste framgångsfaktorer	21
Några problemområden	22
SAMMANFATTNING RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE	23
Svårt att se resultat för de långsiktiga målen, däremot har satsningen givit tydligare resultat sett till de kortsiktiga målen	23
Vissa osäkerheter kopplat till målen om samverkan	24
Övriga resultat från Bygginnovationen	24
ARVET EFTER BYGGINNOVATIONEN	25
VAD KAN (BÖR) FÖRAS VIDARE?	25
KAN DE STRATEGISKA INNOVATIONSPROGRAMMEN FÖRA VIDARE ARVET EFTER BYGGINNOVATIONEN?	25
VAD KAN NÄSTA STEG VARA?	27
SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	28
SLUTSATSER	28
Bygginnovationen har i viktiga aspekter varit en framgång	28
Bygginnovationen har bidragit med ett mervärde...	28
...men hur stort är det?	28
Bygginnovationen har lyckats mindre väl i vissa avseenden	29
Omvärlden har förändrats	29
Mycket av det Bygginnovationen stod för bör föras vidare	29
REKOMMENDATIONER	30
Marknadsför alternativa kanaler för de aktörer som Bygginnovationen har riktat sig mot samt de goda exemplen	30
Initiera en förstudie	30
Rita kartan!	30

BILAGA A: INTERVJUPERSONER OCH DELTAGARE I TOLKNINGSSEMINARIUM	32
Intervjupersoner	32
Deltagare vid tolkningsseminarium	32

SAMMANFATTNING

Programmet Bygginnovationen syftade till att utveckla en stark och uthållig innovationsmiljö för svensk byggsektor och finansierades av Vinnova. Det startades 2011 för att initiera innovationsprojekt som kan leda till kommersialisering och har fungerat som ett ”instegsprogram” där idéer ofta testats för första gången. Under perioden 2011 – 2018 har närmare 200 projekt beviljats bidrag, av vilka merparten har drivits av små och medelstora företag. 2018 avslutades Bygginnovationen, och sista utlysningstillfället stängde i september 2018.

Bygginnovationen har gett WSP i uppdrag att följa upp vilka resultat och effekter programmet bidragit till att åstadkomma. Den övergripande frågan som guidat studien är: Finns möjligheter till att en motsvarande programmodell inkorporeras som en särskild satsning i andra pågående program eller andra satsningar? Uppföljningen bygger på dokumentstudier, intervjuer, en enkät till projektledare samt ett tolkningsseminarium med Bygginnovationen och intressenter inom området.

Studien visar att Bygginnovationen i viktiga aspekter har varit en framgång. Programmet har haft fokus på idéer och gett aktörer möjligheten att formulera en idé som kan utvecklas vidare. Affärsrådets granskning och tätt återkommande ansökningstillfällen har underlättat för ofärdiga idéer och aktörer med mindre vana att skriva projektansökningar. Nya produkter har introducerats på marknaden och nya företag har skapats. Nya och utvecklade samarbeten har kommit till stånd mellan innovatörer, större företag och finansiärer och relativt många projekt ledde till nya och framgångsrika ansökningar till andra finansiärer. Studien bekräftar att Bygginnovationen varit värdefullt för små aktörer med (ofta) tidiga idéer. Det har varit lätt för dessa att söka bidrag via Bygginnovationen då programmet inte haft riktade utlysningar.

Bygginnovationen har således bidragit med ett mervärde men det är svårt att avgöra hur stort det är. Det har administrerat små ansökningar och små projektmedel, vilket sannolikt inneburit en mer resurskrävande administration än många andra satsningar. I Vinnovas portfölj har detta varit ett litet program som förmedlat en minskande del av myndighetens medel till samhällsbyggnadssektorn. Samtidigt var det Bygginnovationens ambition att de små bidrag som förmedlades skulle – om projektet visade sig framgångsrikt – omsättas i nya och större ansökningar till andra finansiärer, och då ofta till Vinnova.

I vissa avseenden har Bygginnovationen lyckats mindre väl. Samverkan mellan akademien och små företag blev inte så bra som man hoppats eller förväntat sig, och affärsrådets kompetens och idéer kring inkomna ansökningar hade kunnat nyttjas bättre genom mer dialog och återkoppling till de sökande.

Bygginnovationen fyllde då det initierades ett behov i det svenska finansieringssystemet genom att erbjuda en möjlighet för små aktörer att utveckla en idé genom projektform och hitta sin egen roll. Den funktion programmet har haft i innovationskedjan har förändrats med tillkomsten av de strategiska innovationsprogrammen. Flera av dessa verkar inom samhällsbyggnadsområdet och förväntas kunna ta om hand mycket av det som tidigare kanaliserades genom Bygginnovationen. Vinnova har under de år Bygginnovationen verkat vidare utvecklat sin stödarsenal till små

innovativa företag, och studien visar också att ett antal av de aktörer som fått stöd från Bygginnovationen sedan sökt sig vidare Vinnova.

Allt detta pekar mot att det inte längre finns ett behov av ett Bygginnovationen i den form det har haft. Det finns dock ett behov av en stödform för "små och snabba" projekt för att komplettera de strategiska innovationsprogrammen för samhällsbyggnadssektorn. Det finns vidare ett antal starka sidor i Bygginnovationen som inte tydligt fångas upp av de stödsystem som finns idag samt lärdomar att ta till vara på och utveckla:

- Stark bransch- och aktörskännedom, nätverk
- Fokusering på de entreprenöriella guldkornen, personer med en idé
- En stark kompetensresurs med möjlighet att "coacha" de sökande
- Hantering av sekretess
- Hög frekvens på ansökningstillfällen och snabb hantering och återkoppling

Studien lämnar avslutningsvis några rekommendationer för framtiden:

Marknadsför de goda exemplen och alternativa kanaler för de aktörer som Bygginnovationen har riktat sig mot. En strategi för marknadsföring, en "vägvisarfunktion", bör tas fram för hur de aktörer som är intresserade av att söka innovationsmedel för projekt med inriktning mot byggsektorn, motsvarande Bygginnovationen, kan hitta fram till rätt stödformer.

Initiera en förstudie. Det fortsatta arbetet bör ta sikte på att hitta en modell som möter de behov som samhällsbyggnadssektorn har och som för vidare och utvecklar de starka sidor Bygginnovationen hade men som i dag inte tydligt tas om hand av andra aktörer. Företrädare för "samhällsbyggnads-SIP:arna" Smart Built Environment, InfraSweden2030 och Viable Cities (och eventuellt även Re:Source) bör föra en dialog som syftar till att för respektive styrelse presentera ett förslag på förstudie i den riktningen.

Rita kartan. Det finns ett stort behov – för de som söker såväl som för de som tillhandahåller medel – att överblicka innovationssystemet och finansieringslandskapet och att ha en nod som kan koppla sökande vidare och hjälpa dem att hamna rätt.

INLEDNING

Föreningen Bygginnovationsintressenterna bildades i syfte att genom samverkan med Vinnova i programmet Bygginnovationen utveckla en stark och uthållig innovationsmiljö för svensk byggsektor. Programmet föregicks av en etableringsfas mellan 2009-2010, och startades 2011 som ett nationellt program för att initiera innovationsprojekt som kan leda till kommersialisering och har fungerat som ett "instegsprogram" där idéer, i många fall, testats för första gången.

Under perioden 2011 – 2018 har närmare 200 projekt beviljats bidrag och merparten av dessa projekt har drivits av små och medelstora företag och i många fall i samverkan med akademien. Projekten har omfattat nya produkter, tjänster, verktyg, system eller processer i samhällsbyggandet.

Sedan 2016 har IQ Samhällsbyggnad varit ansvariga för programledningsfunktionen. Under 2018 beslutade Vinnova att programmet skulle avslutas och sista utlysningstillfället stängde i september 2018.

OM BYGGINNOVATIONEN

Bygginnovationen har en bakgrund från Infrastrukturprogrammet Väg bro tunnel 1996-2007 där man identifierade värdet av aktörssamverkan mellan myndighet, forskning och näringsliv, men också behov av fortsatt forskning för att stärka svensk byggnärings konkurrenskraft och att förbättra effektiviteten i sektorn.

Programmets inriktning, mål och syfte byggde vidare på resultaten från förstudien Bygginnovationen I, som löpte under 2009 - 2010 med finansiering från Vinnova och svensk byggsektor. I ansökan till Vinnova formulerades syftet på följande sätt:¹

Det övergripande syftet med Bygginnovationen II är att initiera och driva processer som leder till utveckling av en uthållig innovationsmiljö för svensk byggsektor som ger sysselsättnings- och omsättningstillväxt och som stärker svensk byggandes konkurrenskraft på en internationell marknad. Bygginnovationen II omfattar identifiering av projektidéer med kommersiell potential samt initiering och genomförande av projekt som leder till produkter, tjänster eller processer som är konkurrenskraftiga på sin marknad.

I ansökan angavs att verksamheten skulle följa en process uppdelad i fyra huvudmoment:

1. Identifiering av projektidéer som kan utgöra grund för innovativa produkter, tjänster eller processer
2. Förstudier som ger underlag för beslut om genomförande av innovationsprojekt
3. Genomförande av innovationsprojekt
4. Kompletterande kunskapsutveckling²

¹Ansökan (2010-12-13)

Bygginnovationen II: En uthållig innovationsmiljö för svenskt samhällsbyggande. Åren 2011-2020

² Ibid

Bygginnovationen skulle fokusera på gränssnittet mellan högskole-och institutionssektorn och byggsektorn och dess kunder samt på transformering av projektidéer och resultat från forsknings- och utvecklingsprojekt till innovativa produkter, tjänster och processer som bidrar till ökad produktivitet och kundnytta och även till en ökad attraktionskraft för sektorn mot omvärlden. Genom att både leverantörer till byggverksamheten och viktiga kunder medverkar direkt i Bygginnovationen skulle resultaten kunna få en bestående effekt. Programmet var således tänkt att fungera som en brygga mellan forskning och näringslivet och underlätta för nyttiggörande av akademisk kunskap. Intentionen från såväl Bygginnovationsintressenterna som Vinnova var att detta skulle vara ett längre program, som efter en uppstartsperiod skulle löpa på till dess att det hann göra ett avtryck.

Bygginnovationen har volymmässigt finansierat huvudsakligen projekt, och var främst till för idéer och personer med idéer med potential. Fram till 2016 arbetade man med tre stödnivåer: ett innovationsbidrag på högst 50 000 kronor (utan krav på egen insats), ett planeringsbidrag på högst 200 000 kronor (med krav på 50 % egen insats) och ett bidrag till utvecklingsprojekt på högst 2 miljoner kronor (också med krav på 50 % egen insats). År 2016 ersattes "utvecklingsprojekt-bidraget" med andra stödformer inom Vinnova och beloppsgränserna för de mindre bidragen förändrades; "lilla bidraget" på högst 100 000 kronor (utan krav på egen insats) och "stora bidraget" på 300 000 kronor (med krav på 50 % egen insats).

Bygginnovationen har utmärkts av tätt återkommande ansökningstillfällen. För att bedöma ansökningar tillsattes ett affärsråd, bestående av en relativt stor grupp sakkunniga och erfarna personer inom olika områden, och som anlätades beroende på varje ansökans karaktär. Varje ansökan har vanligtvis bedömts av tre personer, med avseende på teknik, akademisk höjd och marknadsförutsättningar. Affärsrådet var anonyma för sökande företag och ingen direktkontakt fanns.

IQ Samhällsbyggnad återkopplade till sökande först efter styrelsebeslutet, så återkopplingen alltid skulle grundas på bedömningar i två steg. Denna återkoppling bestod i att affärsråd och styrelse rekommenderar "godkännande" eller "avslag". De som fick rekommendationen godkännande uppmanades att ansöka om medel hos Vinnova. Förutom rekommendationen om godkännande eller avslag fick de sökande även feedback i form av en motivering till rekommendationen.

WSP:S UPPDRAG

Bygginnovationen gav våren 2019 WSP i uppdrag att följa upp vilka resultat och effekter programmet bidragit till att åstadkomma. Den övergripande fråga som guidat utvärderingen är:

Vilka värden har Bygginnovationen skapat och vilka möjligheter finns att inkorporera dem i andra pågående program eller pågående satsningar?

Då Bygginnovationen har upphört är det viktigt att dokumentera de framgångar, erfarenheter och lärdomar programmet kan uppvisa, och bygga vidare på dessa. Utvärderingen har därför även syftat till att redovisa en övergripande utfallsbild av programmets projekt. Exempelvis,

- gick projektledaren vidare med en större ansökan efter avslutat projekt?
- resulterade projektet i en ny produkt eller tjänst på marknaden?

- möjliggjorde programmet produkt- och/eller tjänsteutveckling som annars inte hade blivit av?
- resulterade projektet i ny affär?
- vilken funktion har programmet haft i innovationskedjan?
- vilka av leverantörskedjans aktörer har varit involverade i projektet, och på vilket sätt?
- hur har akademi, myndigheter och näringsliv samverkat i projektet?

Uppdraget har genomförts av Stefan Uppenberg, Martina Wingsell och Tommy Jansson, med den sistnämnde som projektledare.

METOD OCH GENOMFÖRT ARBETE

Föreliggande avsnitt presenterar WSP:s genomförande av utvärderingen, vilket innefattar en beskrivning av de moment och metoder som vi har använt oss av för insamling och analys av data.

Dokumentstudier:

Dokumentstudien har genomförts för att få en god förståelse för Bygginnovationens syfte och som en grund för vidare materialinsamling och inför analys av måluppfyllelse. WSP har tagit del av beslutsdokument och andra relevanta underlag, exempelvis projektbeslut för programmet, material från dess hemsida samt tidigare utvärderingar av Bygginnovationen I och II.

Sonderande intervjuer samt djupintervjuer med centrala nyckelaktörer:

WSP har i samråd med uppdragsgivare identifierat centrala nyckelaktörer som intervjuats. Dessa har utgjorts av tidigare och nuvarande programledning, aktuella aktörer från Vinnova samt andra intressenter inom samhällsbyggnadssektorn med kunskap om programmet.

Inledningsvis genomfördes tre sonderande intervjuer för att förstå historik, behov, syften, projektportfölj och kontexten för Bygginnovationen. Dessa genomfördes med en av Bygginnovationens initiativtagare, programledaren på IQ Samhällsbyggnad samt den tidigare handläggaren för programmet på Vinnova.

Därefter genomfördes djupintervjuer med representanter för Bygginnovationens styrelse, Vinnova samt andra intressenter inom samhällsbyggnadssektorn med kännedom om programmet, särskilt de med roller som behovsägare (med ambition att täcka in hela branschens leverantörskedja). Sammanlagt 17 intervjuer har genomförts. En första intervjuguide fastställdes i dialog med uppdragsgivaren.

Enkät till projekt beviljade medel från Bygginnovationen

För att samla in resultat och effekter från de projekt som beviljats bidrag från Bygginnovationen har WSP skickat ut en webbenkät till projektledarna. Syftet med enkäten har varit att, utöver att fånga en bild av projektens resultat och därmed Bygginnovationens måluppfyllelse, fråga om projekten resulterat i ytterligare effekter förutom de som är direkt kopplade till genomförandet av projektet; nya eller stärkta samarbeten, ansökningar om och genomförande av nya projekt samt oväntade resultat som kunnat användas i nya sammanhang.

Enkäten skickades ut den 30 augusti till 167 projekt, på basis av en adresslista från Vinnova. Två påminnelser gjordes, och vid det senare tillfället skickades enkäten också till ytterligare respondenter efter att ha

uppdaterat deras mailadresser. Enkäten sändes därmed till projektledare för 179 projekt. Totalt 132 svar erhöles, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 74 %. Tio respondenter påbörjade enkäten, men avslutade den inte. Antalet respondenter som besvarade hela enkäten var därmed 68 %.

Avstämningsmöten och tolkningsseminarium

Bygginnovationen tillsatte inledningsvis en referensgrupp för uppdraget, med vilken WSP har genomfört löpande avstämningsmöten. De första mötena fokuserade på praktiska frågor (tillgång till dokument, kontaktuppgifter för enkäten, etc.). I takt med framskridandet av arbetet har mer fokus för avstämningsarna kommit att vara på preliminära resultat och tidiga observationer. Utöver dessa avstämningsmöten med referensgruppen har dialog fortlöpande förts med uppdragsgivaren.

Ett tolkningsseminarium genomfördes i IQ Samhällsbyggnads lokaler den 29 oktober 2019. med deltagande från centrala aktörer och intressenter. Tolkningsseminariet skapade möjlighet till återkoppling på preliminära slutsatser, reflektioner och eventuella rekommendationer som sedan har tagits med in i framtagande av slutrapporten. Deltagare vid tolkningsseminariet har fastställts i samråd med uppdragsgivaren.

I Bilaga A återfinns en förteckning över de personer som intervjuats och deltagarna vid tolkningsseminariet.

RAPPORTENS DISPOSITION

I det följande kapitlet beskrivs Bygginnovationens roll i byggsektorn, och dess utveckling under perioden 2011 - 2018. I det efterföljande kapitlet redovisas de resultat och effekter som Bygginnovationen bidragit till att åstadkomma, och i kapitlet "Arvet efter Bygginnovationen" diskuteras vad som i satsningen har varit framgångsrikt och behöver föras vidare och hur det kan ske. I ett avslutande kapitel redovisas utvärderingens centrala slutsatser, och ges några rekommendationer med sikte på framtiden.

BYGGINNOVATIONENS UTVECKLING OCH ROLL

BYGGINNOVATIONEN FYLLDE ETT GLAPP

Bygginnovationen tillkom för att fylla ett glapp i innovationssystemet. Formas hade ersatt Byggforskningsrådet, och den nya myndigheten var en forskningsfinansierare och hade inte företag som målgrupp, Vinnova ansåg sig inte ha någon roll i samhällsbyggnadsområdet. Under ungefär tio års tid med start vid millennieskiftet hade den här typen av frågor – innovationer i tidiga skeden - och aktörer inte någonstans att gå.

Det fanns därför ett behov och ett utrymme för statliga innovationsinsatser inom byggområdet. Vinnova finansierade en mindre studie av förändringarna av innovationskraft och produktivitet, och på basis av denna gav myndigheten klartecken att dra igång det som blev Bygginnovationen.

Bygginnovationens syfte och mål

Det övergripande syftet med Bygginnovationen (II) beskrivs som att: "initiera och driva processer som leder till utveckling av en uthållig innovationsmiljö för svensk byggsektor som ger sysselsättnings – och omsättningstillväxt och som stärker svenskt byggandes konkurrenskraft på en internationell marknad."³

Det långsiktiga målet beskrivs som att Bygginnovationen ska stimulera nya och existerande aktörer att följa efter och starta upp affärsverksamhet vilken brygger över gapet till högskole- och institutssektorn. Därigenom förväntas det skapas en uthållig innovationsmiljö för den svenska byggsektorn som fortlever efter programavslut.

Vidare beskrivs Bygginnovationens kortsiktiga mål (inom tio år efter programstart) som att programmet ska bidra till:

- nya produkter, processer, tjänster och företag
- nya samverkansrelationer inom näringslivet liksom mellan näringsliv och forskning på en global nivå
- ökade investeringar i FoU i byggandets företag inkluderande små och medelstora företag (SME)
- ökad efterfrågan på forskarutbildade inom byggandets företag
- attraktiva miljöer inom forskningen och näringslivet.⁴

Bygginnovationen var i första hand riktat till små och medelstora företag, främst sådana som inte var vana att söka eller få utvecklingsmedel. För att göra det enkelt för dem utvecklades en enkel ansökningsmodell, med en snabb behandling av ansökningar (från inlämnad projektidé till återkoppling i form av rekommendation om godkännande eller avslag inom fyra veckor, enligt programledningen).

Bygginnovationens utveckling

IQ Samhällsbyggnad genomförde 2012-13 på uppdrag av Bygginnovationens styrelse en halvtidsutvärdering av programmet. Utvärderingen, som presenterades i januari 2013, bedömde att

³ Ansökan, programbeskrivning, till VINNOVA 2011-07-09

⁴ Ibid.

Bygginnovationen ”fyller en viktig och nyskapande funktion i de delar av innovationskedjan som ligger nära kommersialisering”, och rekommenderade ”en fortsatt långsiktig och utökad satsning där den redan starka modellen kan utvecklas vidare”.⁵

En utvärdering beställdes av Vinnova 2014 i syfte att ge underlag för bedömning av om Bygginnovationens syfte och mål kunde komma att uppnås, om programmets uppbyggnad var lämplig samt att bedöma programstrukturens fördelar och nackdelar.⁶

Utvärderingen konstaterade att Bygginnovationens ”oerhört vittsyftande mål” skapade förväntningar om effekter som inte stod i proportion till programmets ”ganska blygsamma” omfattning. Utvärderarna bedömde att det var orimligt att ett så begränsat program ”överhuvudtaget ska kunna förväntas få några märkbara effekter på sektorns aggregerade produktivitet”. Givet denna diskrepans mellan uttalade mål och faktisk verksamhet bedömde utvärderarna dock

- Att Bygginnovationen fyller en lucka med avseende på små och medelstora företag vad gäller målet att uppnå en stark och uthållig innovationsmiljö.
- Att Bygginnovationen har ett tydligt fokus på innovationsfasen inom forskning och innovation, vilket i huvudsak saknas i andra program inom samhällsbyggnadssektorn.
- Att programstrategin i tre steg med successiv precisering och konkretisering är bra och utvecklingsbar.
- Att affärsrådsmodellen starkt bidrar till en god projektbedömning.
- Att medverkan av företag från samhällsbyggnadssektorn som partner i Bygginnovationen på ett värdefullt sätt bidrar till trovärdighet och kontaktskapande.

Bygginnovationens tog 2012 även fram en innovationsstrategi för det svenska samhällsbyggandet.⁷ Strategin syftade till att svara mot de utmaningar som, genom intervjuer och analyser, identifierats för samhällsbyggandets företag. Den omfattade vidare bakgrundsanalyser av tre teman: ett kunddrivet innovationsklimat, samverkan för innovation och stimulans för innovation i samverkan.

Strategin har kommit till användning i uppbyggandet av de strategiska innovationsprogrammen och i arbetet att få samhällsbyggnadssektorn mer medveten om behoven av forskning och utveckling. Detta kan i sig ses som ett delresultat av Bygginnovationen.

BYGGINNOVATIONENS KONTEXT HAR FÖRÄNDRATS

Utvärderingen 2014 slog fast vikten av att vid formulering av mål och syfte utgå från en klar föreställning om vad Bygginnovationens roll är i relation till andra delar av innovationssystemet och olika finansierings- och stödprogram. Detta, konstaterades det, skulle ge en möjlighet att i utlysningstexter uttrycka sig mer precist och på ett sätt som ger tydligare vägledning för utformningen av processer och för urval av projekt.

Med tillkomsten 2012 av de strategiska innovationsprogrammen (SIP), som är en gemensam satsning från Vinnova, Formas och Energimyndigheten på

⁵ IQ Samhällsbyggnad, ”Utvärdering Bygginnovationen”, 2013

⁶ P.M. Utvärdering av det nationella innovationsprogrammet ”Bygginnovationen”. Apleberger, Billqvist och Swahn, 2014

⁷ Bygginnovationen, ”Innovationsstrategi för det svenska Samhällsbyggandet. Underlag för fortsatta satsningar på innovation inom samhällsbyggandet”, 2012

aktörsdrivna program, har det svenska innovationssystemet i samhällsbyggnadssektorn förändrats. Genom samverkan inom områden som är strategiskt viktiga för Sverige ska de strategiska innovationsprogrammen skapa förutsättningar för hållbara lösningar på globala samhällsutmaningar och en ökad internationell konkurrenskraft. Syftet med programmen är att uppnå nationell kraftsamling av kompetens, stimulera till nya innovationsinvesteringar, nya samarbeten, nya nätverk med gemensamma mål för internationell konkurrenskraft.

De strategiska innovationsprogrammen är bottom-up. De utgår från strategiska forsknings- och innovationsagendor som arbetades fram av aktörer inom ett specifikt område som i samverkan definierade visioner, mål och strategier för utveckling av område.

Situationen är således en annan nu än den var då Bygginnovationen planerades och startades. Flera av dessa strategiska innovationsprogram täcker in delar av samhällsbyggnadssektorn. Detta var också ett av de argument som framfördes av Vinnova då finansieringen av Bygginnovationen avslutades.

Vinnovas erbjudande

Ett annat argument som vägde in då Bygginnovationen inte fick fortsatt finansiering var att Vinnova inte stödjer branschspecifika satsningar på andra områden, och därför heller inte ville göra det i detta fall.

Vinnova erbjuder dock ett antal generella finansieringsmöjligheter för de aktörer som tidigare vänt sig till Bygginnovationen. Till små, innovativa företag som saknar samarbetspartners finns fyra finansieringsmöjligheter:

Innovativa startups: För ett enskilt företag som inte är en del i ett samarbete, och med internationellt konkurrenskraftiga idéer där annan finansiering är svår att få.

Innovationsprojekt i företag. Finansiering för SMF som vill bedriva innovationsprojekt i utvecklingskedjan där annan finansiering är svår att få.

Innovations- och IP-checkar. Ett bidrag på 100 000 kronor, för att utvärdera en projektidé i en tidig fas med hjälp av extern kompetens. Ska användas till att ta fram en strategi för hantering av immateriella tillgångar med hjälp av en konsult med expertkunskaper i frågan.

Stöd till innovatörer. Detta ges till organisationer som kan ge innovatörer stöd för att i ett tidigt skede fatta beslut om och hur man ska gå vidare med sin idé.

Utöver dessa möjligheter driver Vinnova även större program som kräver samarbete med en eller flera parter. Utöver de 17 strategiska innovationsprogrammen (SIP), av vilka Vinnova handlägger 14, hanterar Vinnova även följande program:

- Utmaningsdriven innovation
- Horisont 2020
- Eurostars – för forskande små och medelstora företag

Andra finansieringsmöjligheter

Det finns även andra finansieringsmöjligheter. SBUF delar ut medel till medlemsföretag, men där det sökande företaget kan välja att samverka med även andra aktörer. Resultatet ska tydligt rikta sig till medlemsföretaget, dvs

entreprenörer. Energimyndigheten finansierar exempelvis samverkansprogrammet Forskning och innovation för energieffektivt byggande och boende (E2B2) och flera beställargrupper och nätverk i syfte att minska energianvändningen i byggnader, och Formas fördelar forskningsmedel inom området. Åforsk, Almi och EU är andra tänkbara finansiärer.

Vägen framåt

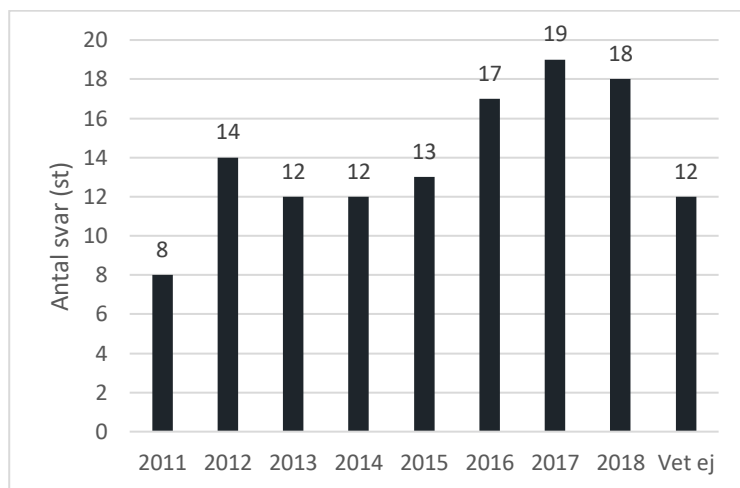
Bygginnovationen planerades och startades således vid en tidpunkt då det fanns ett behov av det som programmet erbjöd; programmet tillkom för att fylla ett glapp i innovationssystemet. Med tiden, inte minst med uppkomsten av flera strategiska innovationsprogram inom samhällsbyggnadsområdet, har landskapet förändrats. Bygginnovationen i sin tidigare form har upphört, men det är viktigt att dokumentera de framgångar, erfarenheter och lärdomar programmet kan uppvisa, och bygga vidare på dessa.

RESULTAT OCH EFFEKTER AV SATSNINGEN

I detta kapitel redovisas de resultat och effekter som kan ses av Bygginnovationen. Analysen baseras på enkätsvar från projektledare för de projekt som beviljats stöd från Bygginnovationen mellan 2011–2018, samt på intervjuer med, för programmet, centrala aktörer.

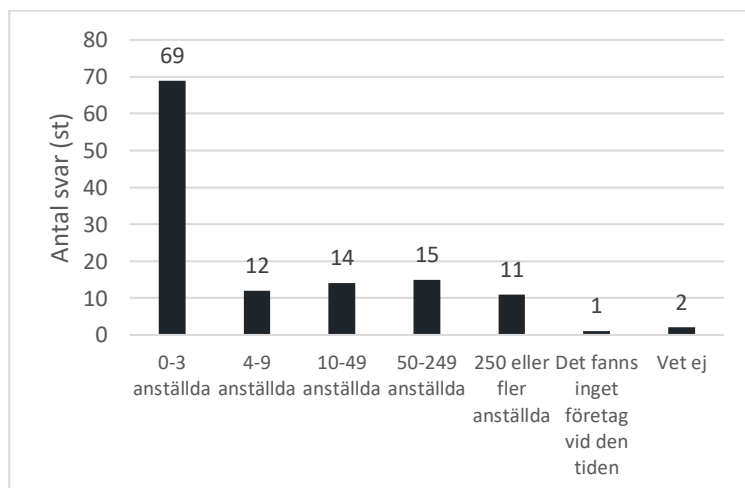
Enkätsvaren uppvisar en god spridning mellan startåren för projekten. Det finns svaranden från hela spannet mellan 2011–2018.

Figur 1. När startades det projekt där du var involverad, och som fick bidrag av Bygginnovationen?

Flertalet respondenter från enkäten representerar små- eller mikroföretag. Av totalt 124 svaranden uppger 69 (56 %) att de hade 0–3 anställda vid tiden för projektansökan.

Figur 2. Hur många anställda hade företaget vid tiden för uppstart av projektet?

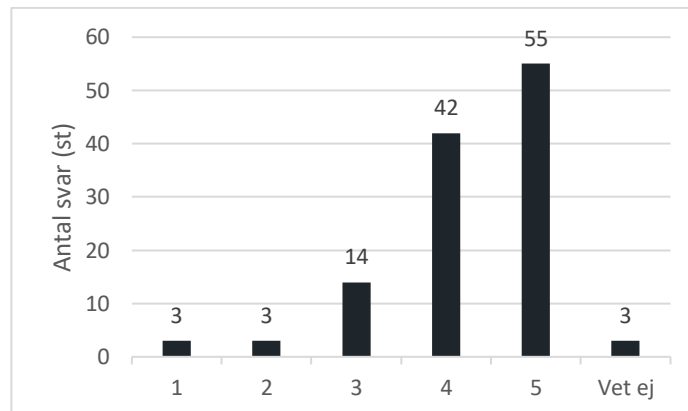

Bygginnovationens funktion i innovationskedjan och dess mervärde

Att flertalet av respondenterna från enkäten uppger att de vid tiden för erhållet bidrag hade 0 - 3 anställda visar att Bygginnovationen överlag har lyckats väl i att nå de mindre aktörer som utgjort den tilltänka målgruppen i utlysningen. Flertalet av de projekt som beviljats stöd från Bygginnovationen

och som besvarat enkäten anger även att de är mycket nöjda med de förutsättningar och stöd som de erbjudits. I enkäten uppger 97 av 120 svaranden en 4:a eller 5:a på skalan 1 (ingen nytta) till 5 (mycket stor nytta), då de fick värdera den samlade nyttan som projektet har haft för utveckling av deras idé.

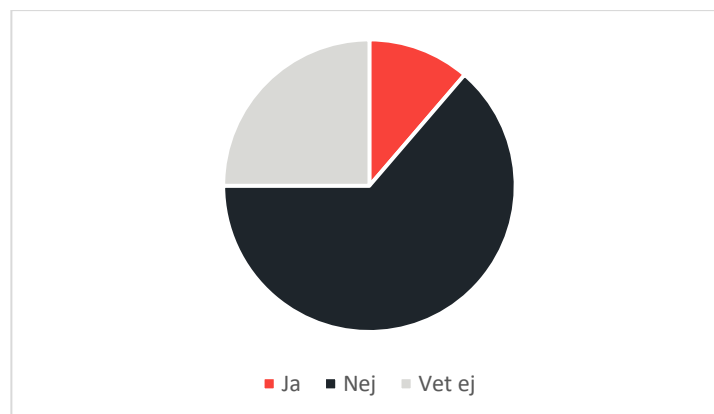
Figur 3. Hur värderar du den samlade nyttan som projektet haft för utvecklingen av din idé?

På frågan "Hur värderar du vikten av att ett program likt Bygginnovationen finns fortsättningsvis?" svarar sedan 97 stycken av 121 svarande en 5:a på skalan 1 (inte alls viktigt) till 5 (mycket viktigt).

Som illustreras i figuren nedan uppger vidare 79 av sammanlagt 124 respondenter att projektet inte hade genomförts om de inte hade fått finansiering genom Bygginnovationen.

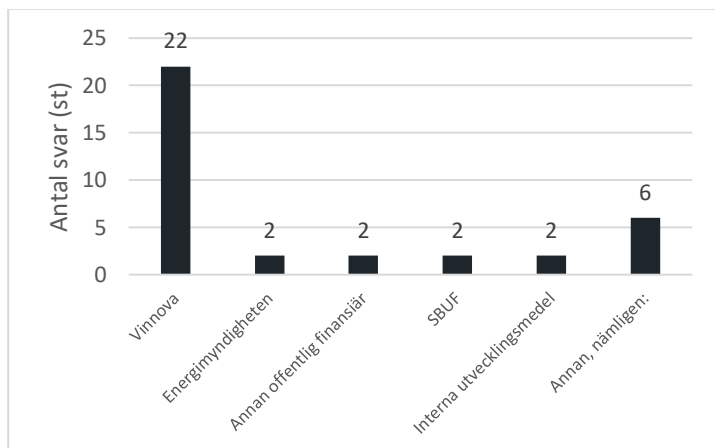
Figur 4. Hade projektet genomförts även om det inte hade fått finansiering genom Bygginnovationen?

I enkäten ställdes sedan frågor kopplade till fortsatt finansiering av projektet. På frågan "Om projektet avslutats, har ni gått vidare med en ny ansökan?" anger 36 respondenter, ca en tredjedel, att de har gått vidare med en ny ansökan.

Av dessa 36 angav 20 respondenter att de hade 0 – 3 anställda. Av de 36 respondenterna anger sedan 22 stycken att de gick vidare med ansökan till Vinnova, varav 14 av dessa angav att de vid tiden hade 0 – 3 anställda.

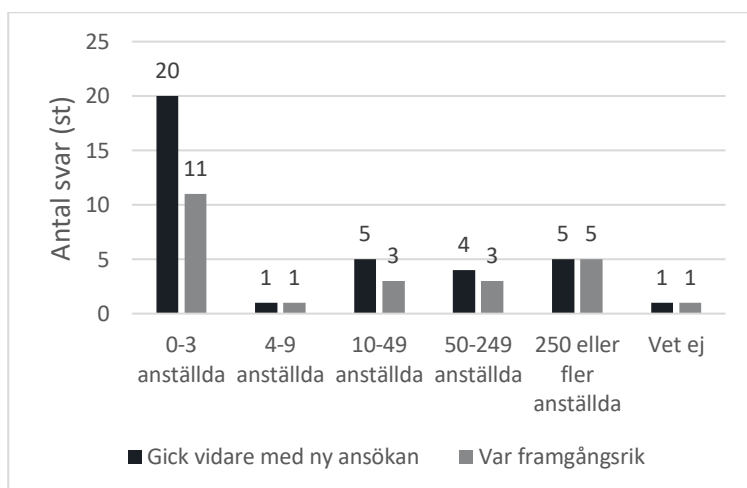
Figur 5. Hur gick ni vidare med denna ansökan?

De respondenter som uppgett "Annan" anger Formas, Naturvårdsverket, Almi, Åforsk och EU.

Av de respondenter som gick vidare med en ny ansökan uppger 67 % att denna var framgångsrik. För respondenter med 0 - 3 anställda var 11 av 20 ansökningar framgångsrika.

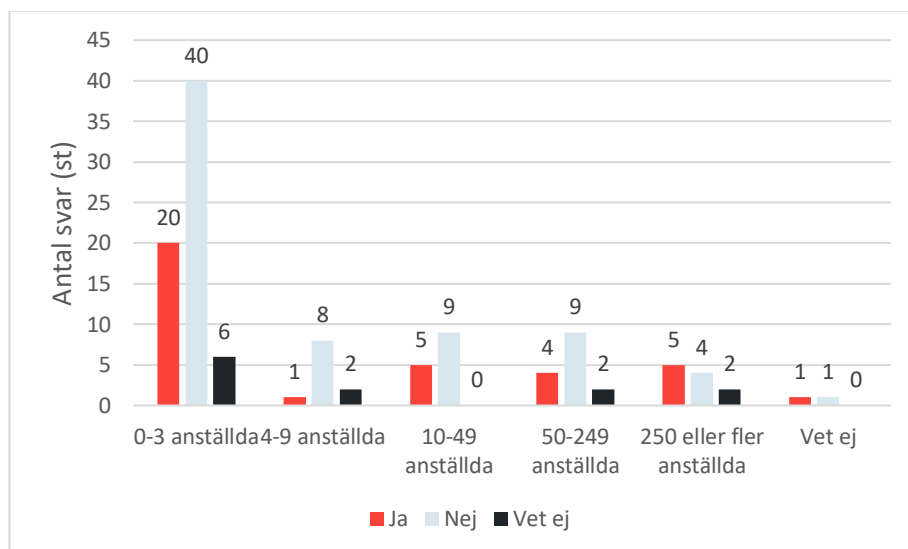
Figur 6. Hur många av de som gick vidare med en ansökan upplevde att de var framgångsrika?

Som figur 6 illustrerar är "hit-raten" för de större företagen (>50 anställda) som gick vidare med en ny ansökan 100 % samtidigt som den ligger på 55 % för de som vid tiden angett att de hade 0 - 3 anställda.

Även om 36 respondenter anger att de gått vidare med en ny ansökan, anger 71 att de inte gjort det. Figur 7 visar att 40 av dessa är respondenter som anger att de vid tiden hade 0-3 anställda.

Figur 7. Om projektet avslutats, har ni gått vidare med en ny ansökan?

I fritextsvar gavs respondenterna möjlighet att ange varför man inte gick vidare med en ny ansökan. Tolv respondenter anger att projektet visade att den tänkta produkten/processen inte höll måttet eller att marknadsförutsättningar saknades. Åtta respondenter anger resursbrist som motiv till att man inte gick vidare med en ny ansökan.

Det kanske mest iögonenfallande är dock att så många aktörer tycks ha saknat en tydlig bild om att det funnits möjlighet att söka bidrag från andra satsningar/program/aktörer för den typ av projekt som Bygginnovationen riktat sig emot. Tolv respondenter anger i fritextsvaren detta som skäl till att man inte gick vidare med en ny ansökan. Nedan presenteras några exempel från fritextsvaren.

"Har inte haft tid att sätta mig ner och formulera ett nytt projekt [...] Som egen finns det inte mycket tid över till sånt."

"Vi visste inte att det fanns fler nivåer av stöd att söka från IQ Samhällsbyggnad"

"Saknade information om att det var möjligt"

"Ingen utlysning som passar"

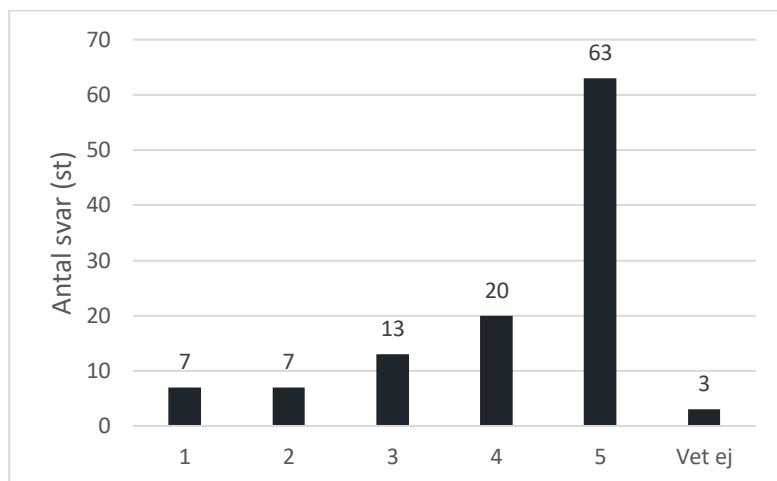
"För att det inte finns något program som vi kan söka"

"Finns inga medel tillsatta för den här typen av projekt inom byggbranschen."

Vad har projekten resulterat i?

I enkäten ombads respondenterna att ange vad stödet från Bygginnovationen har resulterat i. Svaren visar att stödet framförallt har bidragit till möjligheten för aktörer att formulera en idé som kan utvecklas vidare. Av 113 svarande uppger 83 respondenter en 4:a eller 5:a på skalan 1 (inte alls) till 5 (i mycket hög grad) om projektet har bidragit till att formulera en idé som kan utvecklas vidare.

Figur 8. Projektet har bidragit till att formulera en idé som kan utvecklas vidare. Vänligen ange ditt svar på en skala 1-5 där 1= inte alls och 5= i mycket hög grad

Flera respondenter svarar även att projektet har bidragit till en ny affärsverksamhet, utveckling av en ny produkt och utveckling av en förbättrad produkt. Dock uppger färre att projektet bidragit till utveckling av en ny tjänst på marknaden (41 respondenter av 113 anger en 4:a eller 5:a på skalan), utveckling av en förbättrad tjänst på marknaden (27 respondenter av 110 anger en 4:a eller 5:a på skalan) eller utveckling av en ny process/er (48 respondenter av 112 anger en 4:a eller 5:a på skalan).

Därtill framkommer att för 44 respondenter (38 %) har Bygginnovationen i hög eller mycket hög utsträckning bidragit till en ny affär, för 59 respondenter (51 %) har satsningen i hög eller mycket hög bidragit till att skapa kontakt med nya kundgrupper och stärkt relationen med befintliga eller potentiella kunder. Flertalet respondenter (88 %) uppger vidare att Bygginnovationen i hög eller mycket hög grad bidragit till ökad kunskap och kompetens.

I enkätsvaren synliggörs vidare att projektet har bidragit till förmågan att bättre samarbeta med kunder och eller finansiärer och med andra inom samhällsbyggnadssektorn samt annan industri. Däremot har stödet via Bygginnovationen i liten utsträckning stärkt förmågan att bättre samarbeta med universitet, högskolor och forskningsinstitut. I fritextsvar lyfter dock flera respondenter att samarbetet mellan projekten och universitet/högskolor samt forskningsinstitut varit viktigt för att få en hög kvalitet på projektresultaten.

"Viktigt att brygga samman forskning och näringsliv så att goda idéer kan verifieras i projektform med finansieringsstöd och sedan kommersialiseras av företag med organisation och marknadspositionering ändamålsenlig för att snabbt få nödvändig kundbas för produkterna."

Respondenter har även givits möjlighet att utveckla svaret på vad den största nyttan med projektet har varit. Nedan kategoriseras de öppna svaren utifrån de mest förekommande svaren, med exempel på citat.

Insikt om att idén inte är genomförbar eller inte har en plats på marknaden.

"Att få demonstrera att funktionaliteten är möjlig om än ej robust i dagsläget."

"Att inse att produkten inte ska utvecklas eftersom byggandets aktörer inte är beredda att finansiera utvecklingen av en sådan produkt."

Produktverifiering

"Att få gjort en fysisk prototyp, testa den och se att vår idé fungerade i praktiken."

"Verifiering av beräkningar med mätningar i både laboratoriemiljö och i verklig byggnad."

Tillgängliggöra produkten/tjänsten på marknaden samt hitta nya marknader

"Projektet lade grunden till en ny produkt. Under projektets tid etablerades nya partnerskap för försäljning och produktutveckling/förvaltning. Detta har skapat nya affärsmöjligheter för dessa partnerföretag."

"Kunskaper om en ny presumtiv marknad (Tyskland)."

"Genom projekt ge möjlighet att sälja befintliga tjänster till nya marknad."

Utvecklad insikt om möjligheten samt att faktiskt arbeta utanför kärnverksamhetens gränser tillsammans med potentiella kunder, forskningsaktörer och industrin för utveckling av idén

"Möjligheten att visa upp vår tjänst för potentiella kunder och få återkoppling på hur den kunde anpassas för att göra den attraktiv för dem."

"Att fått möjligheten att formulera en idé och undersöka validiteten i den, tillsammans med relevanta aktörer."

"Vi fick möjligheten att vässa beskrivningen av vår idé och att tänka igenom hur den skulle fungera i ett sammanhang inkluderande kunder, andra branscher (vår idé kopplade ihop energibranschen och byggbranschen), miljötillsyn och konsulter."

"Att få med forskning, de akademiska institutionerna och högskolor i utvecklingsarbetet vilket ger projekt mer tyngd och större intresse runt produktidén vilken av sin natur kräver mycket utvecklingsarbete och verifiering."

"Utvecklad insikt samt att kunna arbeta utanför kärnverksamhetens gränser."

Utöka nätverket

"Knyta kontakter med andra företag och organisationer, framför allt högskola och provningsinstitut."

"Prata med kunder och påbörjar diskussioner med potentiella investerare samt locka in nya medarbetare."

"Nya kontakter och ny kunskap"

Kunskapsutveckling - och överföring samt kostnadsreduktion

"Att kunna jobba tvärvetenskapligt och snabbt nyttiggörande tack vare involvering från industrin."

"Möjlighet att ta till vara uppsamlad kompetens för att förbättra produktutveckling"

"Projektet medförde ett genombrott i förståelsen vad som krävdes för att lyckas ta fram en fungerande och kommersiell möjlig produkt"

”Att få komma ut och arbeta tillsammans med kunder i fält och se deras verklighet och behov. Detta ledde till helt nya insikter som legat till grund för innovationer och affärsutveckling.”

”Halverad produktionskostnad i jämförelse SCB och plusenergihus i trä med låg hyra”

Bygginnovationens viktigaste framgångsfaktorer

I intervjuer beskrivs att Bygginnovationen fyllt en lucka i systemet genom att ha erbjudit en möjlighet att söka specifikt mindre bidrag på 50 000 – 100 000 kronor. Denna möjlighet har inte funnits inom befintliga stödprogram. De aktörer som sökt sig till Bygginnovationen beskrivs sällan haft en färdig produkt, utan befunnit sig tidigt i idéstadiet. Dessa mindre summor beskrivs därmed ha inneburit förutsättningar för exempelvis marknadsundersökningar som erbjuder möjlighet att påbörja eller ändra riktningen på entreprenörsresan innan uppstart av ett större FoU-arbete.

I intervjuer beskrivs stödet från Bygginnovationen även ha erbjudit en möjlighet för små aktörer att driva en idé genom projektform och hitta sin egen roll, vilket beskrivs som något som kan vara svårt inom ramen för stora projekt med många aktörer.

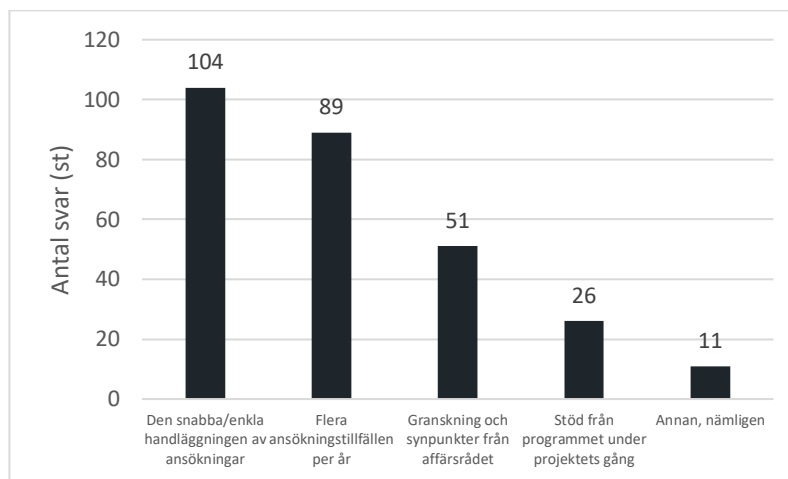
Det framkommer vidare i intervjuer att det varit lätt för de företag eller personer med begränsade resurser att söka bidrag genom att Bygginnovationen inte haft riktade utlysningar. Andra programsatsningar med riktade utlysningar kan göra det svårare att i praktiken pricka rätt. Exempelvis kan det kräva en direkt och återkommande kontakt med en SIP för att få det att fungera, något som dessa aktörer vanligen inte har resurser till.

I intervjuer är svårigheten att ha en överblick över tillgängliga möjligheter ett återkommande tema. Det är resurskrävande att hålla sig uppdaterad över vilka utlysningar och finansieringsmöjligheter som finns, vilket ytterligare kompliceras av att detta är något som förändras fortlöpande. En aktör som tidigare vände sig till Bygginnovationen behöver nu söka bredare, och bör vidare känna till de strategiska innovationsprogrammen och förstå vilken/vilka av dessa denne eventuellt kan vända sig till. Det finns en tämligen utbredd samstämmighet att det föreligger ett behov att hitta sätt för att få till de små, korta, snabba projekten, även om det innebär ”mer resurser per beviljad krona”.

Det faktum att Bygginnovationen kunde hantera sekretess framhålls också av många som viktigt.

För att få inblick i vilka delar av Bygginnovationen som aktörer vilka fått bidrag beviljat upplever varit de viktigaste framgångsfaktorerna ställdes frågor specifikt kopplat till detta i enkäten. Flest respondenter (104 av 120 svarande) anger ”den snabba/enkla handläggningen av ansökningar” som viktigast att ta med sig in i ett nytt program. Därefter värdesätter många respondenter flera ansökningstillfällen per år.

Figur 9. Vilka delar av Bygginnovationen ser du som viktigast att ta med sig in i ett annat/nytt program?

Nedanstående citat från ett fritextsvar i enkäten tolkar vi som att väl sammanfatta flertalet respondenters upplevelse.

“Möjligheten att söka en mindre pott pengar för projekt som man i gengäld kan starta relativt snabbt - minskar risken att t ex samarbetspartners "slocknar" under väntetiden mellan ansökan och beslut.”

Utifrån både enkät- och intervju svar framkommer vidare att flera ansökningstillfällen per år i kombination med möjligheten att efter ett avslag på en tidig idé kunna återkomma med en ny uppdaterad ansökan i närtid har bidragit till förmågan att hålla engagemanget uppe för idén och fortsätta arbeta för innovation. Ett engagemang som, likt citatet ovan beskriver, tycks kunna svalna om det är lång tid till nästa ansökningstillfälle.

Affärsrådets betydelse framhålls av flera intervju personer, samtidigt som dess roll problematiseras av några (se nedan). Många pekar på det positiva att projekten bedömdes av flera personer, med olika inriktning, och att bedömarna var anonyma för sökande företag. Detta lyftes även fram i utvärderingen 2014, där man bedömde att detta var en god ordning och att "anonymiteten är viktig för en objektiv projektbedömning som inte är exponerad för direkta eller indirekta påtryckningar".⁸

Därtill visar enkät svaren att de personer som drivit Bygginnovationen, samt andra ingående aktörer, upplevs ha haft en stark bransch- och aktörskännedom. Något som, utöver att bidra till goda nätverksmöjligheter, skapat möjligheter för aktörerna att träffa personer (från Bygginnovationens affärsråd) med god kompetens inom ämnesområdet och få feedback kring, och kunskap om, skapandet av affärsmodeller.

Några problemområden

Vid intervjuerna har ett antal områden lyfts där Bygginnovationen inte riktigt nådde sina mål eller där man hade kunnat skapa ett ännu större värde.

En av de ursprungliga idéerna bakom Bygginnovationen var att goda idéer inom akademien skulle kunna få hjälp att utvecklas till innovationer genom samverkan och draghjälp av näringslivet. Samverkan mellan akademien och små företag blev inte så bra som man hoppats eller förväntat sig, då det var

⁸ P.M. Utvärdering av det nationella innovationsprogrammet "Bygginnovationen". Apleberger, Billqvist och Swahn, 2014.

svårare än förväntat att hitta och locka akademirepresentanter med goda idéer till programmet, trots ett aktivt uppsökande arbete. Utfallet av programmet blev istället att idéer från näringslivets mindre företag utvecklades, och i många fall genom stöd och samverkan med akademien. Detta är knappast något som kan ses som ett misslyckande, snarare som en felbedömning av var potentialerna fanns.

Även om affärsrådet i många fall framhålls som en av de viktigaste framgångsfaktorerna för Bygginnovationen anser såväl flera intervjuade som den utvärdering som gjordes 2014 att affärsrådets kompetens och idéer kring inkomna ansökningar hade kunnat nyttjas ännu mer genom mer dialog och återkoppling till de sökande. Mycket av diskussioner kring ytterligare förädling av projektidéer som fördes i samband med utvärderingsmöten inom affärsrådet framfördes aldrig till de sökande. Möjligheterna att utveckla en sådan "coachning" har undersökts inom programmet men har varit svårt att förverkliga på grund av jävsfrågor, brist på tid och resurser och liknande.

SAMMANFATTNING RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Följande avsnitt sammanfattar några centrala observationer rörande Bygginnovationens resultat och effekter som presenterats ovan. I kapitlet "Slutsatser och rekommendationer" analyseras och diskuteras resultaten vidare.

Svårt att se resultat för de långsiktiga målen, däremot har satsningen givit tydligare resultat sett till de kortsiktiga målen

Sammanfattningsvis delar vi bedömningen i utvärdering av Bygginnovationen från 2014 att syfte och mål för programmet är brett formulerade. Det är svårt att se hur Bygginnovationen kan bidra till speciellt stora effekter på den svenska byggsektorns sysselsättnings – och omsättningstillväxt och som stärker svensk samhällsbyggnads konkurrenskraft på en internationell marknad. De brett formulerade målen gör det således komplicerat att mäta effekterna av programsatsningen.

Sett till de kortsiktiga målen är det däremot tydligare att Bygginnovationen har gett resultat. Genom Bygginnovationen har aktörer kunnat formulera idéer som kan utvecklas vidare. Programsatsningens fokus på idén och personen har framförallt varit värdefullt för små aktörer med (ofta) tidiga idéer. Det har gjort att en projektidé eller ett förslag inte sållats bort i ett tidigt skede, och att en ofärdig idé getts möjlighet att mogna och testas. Genom feedback från affärsrådet och täta ansökningstillfällen har idéer från (ofta) små aktörer snabbt kunnat formuleras till ett projekt.

I många fall har stödet bidragit till utveckling av nya produkter, förbättrade produkter och nya affärsverksamheter. Något färre respondenter anger att stödet bidragit till utveckling av en ny tjänst på marknaden, förbättrad tjänst eller en ny process/er. Bygginnovationen tycks därtill, enligt ca två tredjedelar av respondenterna, bidragit till ökad kunskap och kompetens och har skapat en möjlighet för vissa aktörer att starta en ny affär.

Även nya samverkansrelationer inom näringslivet, kunder och andra delar av samhällsbyggnadssektorn samt annan industri har uppstått genom projekt som fått bidragspengar från Bygginnovationen. Bygginnovationens bidrag till att skapa bättre förmåga till samverkan mellan näringsliv och forskning är

dock mindre omfattande, även om det likt fritextsvaren i kapitlet ovan visar varit givande för att nå goda projektresultat.

Gällande resterande tre kortsiktiga mål; ökade investeringar i FoU i byggandets företag inkluderande små och medelstora företag (SMF); ökad efterfrågan på forskarutbildade inom byggandets företag; attraktiva miljöer inom forskningen och näringslivet, har vi i vårt underlag inte sett bevis på att Bygginnovationen har nått målen. Vi har därmed inte förutsättningar att svara på måluppfyllnad gällande dessa.

Vissa osäkerheter kopplat till målen om samverkan

Hur stor medverkan forskningsaktörer har haft i projekten överlag är dock oklart. Utvärderingen av Bygginnovationen 2014 skriver att det är osäkert om medverkan och samarbetet med forskningsaktörer är något som "på riktigt" etablerats och är varaktigt, eller om det i merparten av fallen består av en ad hoc insats.⁹ Vissa av våra intervjupersoner tar upp detta som en fråga som Bygginnovationen lyckats mindre väl med, men det är en aspekt vi i denna utvärdering inte fokuserat på. Vi kan därför inte besvara frågan huruvida Bygginnovationen har bidragit till att brygga över gapet till högskole-, universitets-, och institutssektor och därigenom skapa en uthållig innovationsmiljö för den svenska samhällsbyggnadssektorn som fortlever även efter programmets avslutning.

Huruvida det samarbete eller samverkansrelationer som uppstått inom näringslivet och mellan näringsliv och forskning hamnat på en global nivå är heller inte möjligt att utläsa från vår materialinsamling.

Övriga resultat från Bygginnovationen

Övriga resultat från programsatsningen avser för det första de personer som drivit och varit involverade i Bygginnovationen. Den starka bransch- och aktörskännedom och det breda nätverk de tillsammans står för har varit en uppenbar framgångsfaktor för satsningen. Den snabba och smidiga ansöknings- och beslutsprocessen är ett annat utmärkande drag för satsningen.

Utvärderingen visar till sist att relativt många små aktörer som fått idéer prövade i Bygginnovationen sedan har hittat vidare till någon av Vinnovas satsningar. Samtidigt synliggörs att Vinnovas erbjudande förefaller bäst anpassat för större aktörer. Såsom illustrerat i figur 6 anger 100% av de större företagen (>50 anställda) att ansökan varit framgångsrik samtidigt som motsvarande siffra endast ligger på 55% för de som vid tiden hade 0–3 anställda.

⁹ P.M Utvärdering av det nationella innovationsprogrammet "Bygginnovationen" (2014) av Lennart Apleberger, Kenneth Billqvist och Henrik Swahn

ARVET EFTER BYGGINNOVATIONEN

Resultaten från enkät och intervjuer visar således att Bygginnovationen har bidragit till många positiva resultat och effekter. Mycket av det som har åstadkommit kan hänföras till några viktiga egenskaper i satsningen. Det ska återigen nämnas att finansieringen av Bygginnovationen inte avslutades för att satsningen misslyckats med sitt uppdrag. Anledningen var Vinnovas bedömning att förändrade förutsättningar och kontext har undanröjt behoven att fortsätta finansiera denna specifika satsning.

En av de huvudsakliga delarna i WSP:s uppdrag har varit att ha ett framåtblickande fokus. Genom utvärderingen av resultat och effekter har vi därmed haft som syfte att reflektera kring och bedöma om hela, eller delar, av Bygginnovationen bör och kan tas vidare framåt, och i så fall hur. Samtalen med flertalet intervjupersoner och analysen av enkätsvaren leder till bedömningen att Bygginnovationens starka sidor behöver och kan tillvaratas; dessa riskerar annars att tappas bort och försvinna. Nedan presenteras våra reflektioner och bedömning kring detta. I det avslutande kapitlet återfinns sedan våra rekommendationer inför arbetet framåt.

VAD KAN (BÖR) FÖRAS VIDARE?

Föregående kapitel identifierar centrala resultat och effekter som Bygginnovationen har bidragit till. Det som vi efter intervjuer och samtal ser som viktigt att försöka föra vidare är framför allt följande:

- Det tydliga fokuset på idén, i ett tidigt stadium och innan en färdig tänkt produkt, process eller tjänst identifierats.
- Inriktningen på små aktörer med innovationsidéer. Bygginnovationen har letat efter de entreprenöriella guldkornen, personer med en idé.
- De täta ansökningstillfällena och den snabba ansökningsprocessen har underlättat för framför allt små aktörer med begränsade resurser.
- De små projektbidragen, för att testa bärigheten i en idé.

KAN DE STRATEGISKA INNOVATIONSPROGRAMMEN FÖRA VIDARE ARVET EFTER BYGGINNOVATIONEN?

Då finansieringen till Bygginnovationen avslutades pekade Vinnova på att flera strategiska innovationsprogram är verksamma inom delar av samhällsbyggnadsområdet. Projekt och projektidéer som tidigare hamnade hos Bygginnovationen skulle nu kunna finansieras via något av de strategiska innovationsprogrammen Smart Built Environment, InfraSweden 2030 eller Viable Cities. Genom de strategiska innovationsprogrammets bredd skulle dessa mindre aktörer, är det tänkt, komma in i ett större sammanhang och med lämpliga samverkanspartners.

De strategiska innovationsprogrammen är, och är tänkta att vara, annorlunda och bredare än mer traditionella forskningsprogram. De är relativt nya, och befinner sig ännu i en fas där de utvecklas och prövar verksamhetsformer – och kommer att fortsätta göra det. Detta gör att dessa program själva har ett intresse och ett behov av att testa former att möta samhällsutmaningar. Det finns en vilja att verkligen utgå från vilket problem det är som man vill lösa, snarare än att utgå från vilken teknik som finns.

I arbetet med denna studie har de tre strategiska innovationsprogrammen i samtal uttryckt ett intresse för dessa tankar, och åtminstone Smart Built Environment och InfraSweden 2030 uttrycker ett behov att hitta modeller för att kunna stödja små och snabba projekt. För att hitta de transformativa innovationerna och inte bara produktutveckling bedöms det som viktigt att kunna vara öppen och inte att i förväg bestämma hur projektet ska se ut och vilka aktörer som ska vara med. Då riskerar det, som en intervjuperson uttrycker det, bli "bara samma personer och same same och leder inte till några radikala förändringar".

Det finns dock flera utmaningar förknippade med att inkorporera Bygginnovationens starka sidor i de strategiska innovationsprogrammen.

En första utmaning består i att varje SIP har sitt eget funktionssätt. Det finns överhörning mellan dem, olika stark beroende på överlapp i sakfrågor och ingående aktörer, men det finns ingen övergripande styrning av dem. De strategiska innovationsprogrammen är tillkomna i en bottom-up-process, och det ska därför heller inte finnas en övergripande styrning av dem; varje SIP ska utgå från sin egen programlogik, och drivas i enlighet med den.

Utvärderingar av den första kullen strategiska innovationsprogramms inledande treårsperioder visar på en i sammanhanget relevant utmaning: de har lättare att identifiera och inkorporera universitet och större företag, men betydligt större svårigheter att fånga upp små aktörer och få in dem i samarbeten med akademien eller med de större företagen. De små företagen har vidare inte samma möjlighet att hitta sin egen roll och utveckla sin egen idé på sina villkor inom dessa satsningar, som ska ske genom projekt med större aktörer. Det föreligger även en risk att små företag "sugs upp" i de större företagen.

De tre strategiska innovationsprogrammen Smart Built Environment, InfraSweden 2030 och Viable Cities finansieras av tre olika myndigheter (Formas, Vinnova och Energimyndigheten). Betydelsen av detta ska inte överdrivas, men det finns skillnader i hur de tre myndigheterna arbetar och vilka typer av projekt och program de stödjer.

De strategiska innovationsprogrammen hanteras via myndigheter, vilket bland annat innebär att de har att förhålla sig till reglerna för statligt stöd till företag. Detta styr i vilken utsträckning de kan verka stödjande för företag (och då i synnerhet, för de små företagen, som vanligen har störst behov av stöttning). Detta var en begränsning som Bygginnovationen inte hade, men är en omständighet som måste tas i beaktande och hanteras i de fortsatta diskussionerna om hur Bygginnovationens starka sidor kan föras vidare.

Det faktum att Bygginnovationen kunde hantera sekretess framhålls också av många som viktigt. Det är något som inte kan hanteras i projekt som beviljas medel av SBUF eftersom det då är ett krav att resultat ska vara öppna för branschen. För projekt som beviljas medel via de strategiska innovationsprogrammets öppna utlysningar hanteras IP-frågor via Vinnovas, Energimyndighetens och Formas riktlinjer för detta. Om de strategiska innovationsprogrammen går mot att hitta former för att stödja "små och snabba" projekt är det viktigt att säkerställa att denna fråga hanteras. Det kan finnas anledning att under 2020 utvärdera hur dessa försök fallit ut, och vad som kan läras av dessa.

VAD KAN NÄSTA STEG VARA?

De intervjuer och samtal vi fört i samband med detta uppdrag tecknar en bild av att de tre strategiska innovationsprogrammen har ett intresse av att ta de starka sidorna i Bygginnovationen vidare; åtminstone två av dem ser ett tydligt behov av att kunna erbjuda korta och snabba medel till små aktörer med idéer.

Exakt hur detta skulle kunna ske kan klarna i en fortsatt dialog mellan de tre strategiska innovationsprogrammen – och kanske även ett fjärde, Re:Source. Denna dialog skulle kunna ha till syfte att formulera ett gemensamt strategiskt (enskilt) projekt i vilket möjligheterna till en gemensam ansökningsstödsfunktion undersöks och definieras. Detta projekt behöver godkännas av styrelsen för varje strategiskt innovationsprogram. Ansvariga för Bygginnovationen bör vara involverade i denna dialog. Det finns även anledning att SBUF i något skede deltar i samtalen.

Den strategi och det projekt som arbetas fram måste stämma överens med varje strategiska innovationsprograms egen programlogik. Det är inte självklart att varje strategiskt innovationsprogram ser samma behov, eller att stöd till små aktörer (ofta företag) passar in i den egna strategin.

I samtal i samband med denna studie, och även under tolkningsseminariet, har svårigheterna att överblicka finansieringslandskapet uppmärksamrats. De strategiska innovationsprogrammen har en ambition att skapa en överblick över sina respektive verksamhetsområden, men det arbetet är ännu olika väl utvecklat. Utmaningen att samverka med andra stödsystem och tillhandahålla ett "komplett" utbud för samhällsbyggnadssektorn, inklusive det som Bygginnovationen tidigare erbjudit, är omfattande. IQ Samhällsbyggnad är kanske den aktör som är bäst placerad för att ta sig an den uppgiften.

Det är samtidigt som detta görs viktigt att parallellt även förmedla vad Bygginnovationen bidragit till att åstadkomma. Berörda aktörer - Vinnova, IQ Samhällsbyggnad och andra - bör kommunicera goda exempel och lärdomar. Detta kan bland annat göras till och genom branschorganisationer inom samhällsbyggnadssektorn.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

SLUTSATSER

Bygginnovationen har i viktiga aspekter varit en framgång

Vår studie visar att Bygginnovationen har uppfyllt många av sina (framförallt kortsiktiga) mål. Exempelvis har Bygginnovationen bidragit till: fokus på idéer, möjligheten för aktörer att formulera en idé som kan utvecklas vidare, granskning av affärsrådet och tätt återkommande ansökningstillfällen har underlättat för ofärdiga idéer och aktörer med mindre vana att skriva projektansökningar, nya produkter har introducerats på marknaden och nya företag har skapats, nya och utvecklade samarbeten har kommit till stånd mellan innovatörer och större företag och finansierare, och möjlighet till verifiering av tredje part är några exempel.

Därtill har man nått de aktörer som man haft för avsikt att nå och utvärderingen bekräftar att Bygginnovationen också varit värdefullt för små aktörer med (ofta) tidiga idéer. Det varit lätt för de företag eller personer med begränsade resurser att söka bidrag via Bygginnovationen eftersom programmet inte haft riktade utlysningar. Detta genom att erbjuda ett stöd för de idéer som är så pass tidigt i processen att de inte kan få stöd inom de vanliga FoU-programmen. Exempelvis kan det kräva en direkt och återkommande kontakt med en SIP för att få det att fungera, något som dessa aktörer vanligen inte har tid eller resurser till. Det kan även ha motverkat att idéer lagts på hyllan eller kastats åt sidan innan de prövats, då aktörerna inte hittar ett tydligt forum för dem.

Relativt många projekt ledde till nya, och framgångsrika, ansökningar till andra finansierare. Vinnova var det naturliga nästa steget för flertalet projekt, samtidigt som myndighetens erbjudande fortfarande är bäst anpassat för framför allt större aktörer.

Bygginnovationen har bidragit med ett mervärde...

Det ovan nämnda pekar på att Bygginnovationen haft en additionalitet. Denna utgörs av resultat och effekter som uppstår som ett slags tillägg, som dels är av bestående karaktär och dels sannolikt inte annars skulle ha uppstått. Tillkommande resurser för ytterligare FoU-verksamhet och deltagande i andra typer av projekt, program och initiativ utgör ett slags input-additionalitet. En mer utvecklad samverkan, ibland också med nya typer av aktörer hör också till detta, utgör ett slags beteende-additionalitet. När det gäller resultat med potentiell användning, en fortsatt utveckling av produkter och processer går det på motsvarande sätt att tala om ett slags output-additionalitet.

...men hur stort är det?

Bygginnovationen har administrerat små ansökningar och små projektmedel. Detta har sannolikt inneburit en administration som i förhållande till programbudgeten mer resurskrävande administration än många andra satsningar. Relativt sett har detta vidare varit ett litet program i Vinnovas portfölj, som förmedlat en mycket liten – och minskande – del av myndighetens medel till samhällsbyggnadssektorn.

Det kan med detta hävdas att Bygginnovationens betydelse för innovationssystemet är litet, och att det dessutom minskade med tiden. Samtidigt är detta bara en del av sanningen: Bygginnovationens programlogik var sådan att de små bidrag som förmedlades skulle – om projektet visade sig framgångsrikt – omsättas i nya och större ansökningar till andra finansiärer (ofta Vinnova). Bygginnovationen har lyckats föra samman personer med idéer med nya finansiärer och kundgrupper, och stärkt dessa små aktörers förmåga i olika avseenden. Bygginnovationen har rent kvantitativt sannolikt haft en begränsad påverkan på det svenska innovationssystemet, men mycket av det programmet stod för utgör en liten men viktig pusselbit i en större helhet.

Bygginnovationen har lyckats mindre väl i vissa avseenden

Bygginnovationens övergripande syfte och mer långsiktiga mål för produktivitet utveckling, branschtillväxt m.m. är svårsmåttbara och har inte följts upp av programmet. Det är därför inte heller möjligt att bedöma uppfyllelse av dessa.

Samverkan mellan akademien och små företag blev inte så bra som man hoppats eller förväntat sig, då det var svårare än förväntat att hitta och locka akademirepresentanter med goda idéer till programmet.

Affärsrådets kompetens och idéer kring inkomna ansökningar hade kunnat nyttjas bättre genom mer dialog och återkoppling till de sökande. Det var något som poängterades i tidigare utvärderingar men som var svårt att åstadkomma på grund av jävsfrågor och liknande.

Omvärlden har förändrats

Det är omvittnat hur Bygginnovationen då programmet initierades fyllde ett behov, och täppte till en lucka i det svenska finansieringssystemet. Det har erbjudit en möjlighet för små aktörer att utveckla en idé genom projektform och hitta sin egen roll, vilket beskrivs som något som kan vara svårt inom ramen för stora projekt med många aktörer. Bygginnovationen fyllde alltså en tydlig funktion inom samhällsbyggnadssektorn som inga andra aktörer eller finansieringsformer vid den tiden tydligt gjorde.

Den funktion programmet har haft i innovationskedjan har förändrats med tillkomsten av de strategiska innovationsprogrammen. Flera av dem verkar inom samhällsbyggnadsområdet, och bör därför kunna härbärgera mycket av det som tidigare kanaliserades genom Bygginnovationen. Vinnova har under de år Bygginnovationen verkat vidare utvecklat sin stödarsenal till små innovativa företag, och utvärderingen visar också att ett antal av de aktörer som fått stöd från Bygginnovationen sedan sökt sig vidare Vinnova.

Mycket av det Bygginnovationen stod för bör föras vidare

Allt detta pekar mot att det inte längre finns ett behov av ett Bygginnovationen, i den form det har haft. Utvärderingen visar samtidigt att det fortsättningsvis finns ett behov av en stödform för "små, snabba" projekt för att komplettera de strategiska innovationsprogrammen för samhällsbyggnadssektorn, och att det finns ett antal starka sidor i Bygginnovationen, som inte tydligt fångas upp av de stödsystem som finns idag, och lärdomar att ta till vara på och utveckla:

- Stark bransch- och aktörskänedom, nätverk

- Fokusering på de entreprenöriella guldkornen, personer med en idé
- En stark kompetensresurs med möjlighet att "coacha" de sökande (affärsrådet)
- Hantering av sekretess
- Hög frekvens på ansökningstillfällen och snabb hantering och återkoppling

REKOMMENDATIONER

Marknadsför alternativa kanaler för de aktörer som Bygginnovationen har riktat sig mot samt de goda exemplen

Enkätundersökningen visar att många aktörer tycks ha saknat en tydlig bild om att det funnits möjlighet att söka bidrag från andra satsningar, program eller aktörer för den typ av projekt som Bygginnovationen riktat sig emot, trots att detta hanteras delvis av Vinnovas småföretagssatsningar. Det kan vara en följd av att sektorsinriktningen försvunnit i och med Bygginnovationen, vilket varit en medveten strategi från Vinnova. Men detta innebär samtidigt att goda idéer riskerar att inte hitta fram.

En strategi för marknadsföring, en "vägvisarfunktion", bör därför tas fram för hur de aktörer som är intresserade av att söka innovationsmedel för projekt med inriktning mot byggsektorn, motsvarande Bygginnovationen, kan hitta fram till rätt stödformer.

De strategiska innovationsprogrammen kan vara en del i arbetet, men som litet företag tidigt i processen, är det inte säkert man vet vad en SIP är eller ens att de finns. Så de strategiska innovationsprogrammen bör kanske inte vara den huvudsakliga plattformen för den marknadsföringen, utan en av flera kanaler tillsammans med branschföreningar och liknande.

Bygginnovationen har på sin hemsida fortlöpande uppmärksammat aktörer vars projekt har varit lyckade. Det har varit ett bra initiativ, och om möjligt bör sådana goda exempel fortsätta att spridas även i andra sammanhang. Flera små företag har också tagit sina projekt in till Vinnova, och det är något som myndigheten bör kunna marknadsföra.

Initiera en förstudie

En tydlig slutsats av studien är att det fortsatta arbetet inte bör ta sikte på ett "Bygginnovationen 2.0", utan på hitta en modell som möter de behov som samhällsbyggnadssektorn har och som för vidare och utvecklar de starka sidor Bygginnovationen hade men som i dag inte tydligt tas om hand av andra aktörer. Företrädare för "samhällsbyggnads-SIP:arna" Smart Built Environment, InfraSweden2030 och Viable Cities (och eventuellt även Re:Source) bör föra en dialog som syftar till att för respektive styrelse presentera ett förslag på förstudie i den riktningen. IQ Samhällsbyggnad är en naturlig samlade aktör för en sådan uppgift.

Rita kartan!

Det finns ett stort behov att överblicka innovationssystemet och finansieringslandskapet, och att ha en nod som kan koppla sökande vidare och hjälpa dem hamna rätt. Utmaningen att samverka med andra stödsystem och tillhandahålla ett "komplett" utbud för samhällsbyggnadssektorn, inklusive det som Bygginnovationen tidigare

erbjudit, är omfattande. IQ Samhällsbyggnad är sannolikt den aktör som är bäst placerad för att ta sig an den uppgiften.

BILAGA A: INTERVJUPERSONER OCH DELTAGARE I TOLKNINGSSEMINARIUM

Intervjupersoner

Tony Andersson	f d Bygginnovationen/Infrea
Ruben Aronsson	SBUF
Sebastian Axelsson	Naturvårdsverket (tidigare Vinnova)
Jan Bröchner	Chalmers
Camilla Byström	SIP InfraSweden2030
Lejla Cengic	Vinnova
Tommy Ellison	Bygginnovationen /BESAB
Torbjörn Fängström	Faugert & Co Utvärdering
Kristina Gabriellii	SIP Smart Built Environment
Charlie Gullström	SIP Viable Cities
Anne Gunnäs	Kristineberg Marine and Research Centre
Anna Kadefors	KTH
Anna Land	IQ Samhällsbyggnad
Mårten Lindström	Bygginnovationen /More10 AB, konsult
Johan Silfwerbrand	Bygginnovationen / KTH
Martin Sjöberg	IVL, Kristineberg Marine and Research Centre
Peter Stern	Energimyndigheten

Deltagare vid tolkningsseminarium

Anita Aspegren	IQ Samhällsbyggnad
Camilla Byström	SIP InfraSweden2030
Lejla Cengic	Vinnova
Tommy Ellison	Bygginnovationen
Kristina Gabriellii	SIP Smart Built Environment
Anna Land	IQ Samhällsbyggnad
Eva-Lotta Kurkinen	RISE
Mårten Lindström	Bygginnovationen
Jonas Runberger	White arkitekter
Stefan Sandelin	Cementa
Johan Silfwerbrand	Bygginnovationen
Tommy Jansson	WSP
Stefan Uppenberg	WSP
Martina Wingsell	WSP

VI ÄR WSP

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Vi verkar på våra lokala marknader med stöd av global expertis. Som tekniska experter och strategiska rådgivare har vi tillgång till ingenjörer, tekniker, naturvetare, planerare, utredare och miljöspecialister liksom professionella projektörer, konstruktörer och projektledare. Vi erbjuder hållbara lösningar inom Hus & Industri, Transport & Infrastruktur och Miljö & Energi. Med drygt 39 000 medarbetare på 500 kontor i 40 länder medverkar vi till en hållbar samhällsutveckling. I Sverige har vi omkring 4 000 medarbetare. wsp.com

WSP Sverige AB WSP Sverige AB

121 88121 88 Stockholm-Globen Stockholm-Globen

Besök: Arenavägen 7 Arenavägen 7

T: +46 10 7225000 +46 10 7225000

Org nr: 556057-4880556057-4880

Styrelsens säte: Stockholm Stockholm

wsp.com